

כ"ה בטבת, תש"ף, 22.1.2020

גיליון מס' 694

פרשת וארא

מקומו של הדיבור בגאולה

מאת גילי זיוון, סנד

מדוע טען משה כלפי הקב"ה "הן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעַה וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם!?" (ו, יב) והרי הקב"ה מבטיח לו במפורש "וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ" (ד, טז).

הרב סולובייציק במאמרו "גאולה, תפילה ותלמוד תורה" (בתוך המקבץ "דברי הגות והערכה") מביא את פירוש הזוהר (רעיא מהימנא, פרשת וירא) וטוען כי ערלות שפתיו של משה מבטאת את מצבם של בני ישראל.

בשלב ראשון משה מוצא אותם במצב של שתיקה. הם נמצאים במצב דיכוי עמוק כל כך עד שאפילו אינם יכולים לצעוק. הם בהישרדות שמוצצת מהם את לשד חיותם. בניסוח הזוהרי: "משה (הוא) קול, והדיבר שהוא המלה שלו, היה בגלות". ומסביר הרב סולובייציק: קודם לבואו של משה לא היה בנמצא אפילו קול בודד. תלונה לא הוגשה, אנחה או צעקה לא הושמעו. [...] העבדים קודרים היו, נטולי-קול ואילמים. אמהות לא זעקו לנוכח תינוקותיהן הנחטפים מזרועותיהן; גברים שמרו על שתיקתם תחת עינויים אכזריים בידי שומריהם. **העינוי נחשב כדבר המובן מאליו, כדרכו של עולם.** [...] הם לא היו מודעים לצורך כלשהו (סולובייציק שם, עמ' 259).

ויקטור פרנקל בספרו "אדם מחפש משמעות" מזהה מהלך דומה לתיאור של העבדות האילמת בתארו את אסירי המחנות שאיבדו את קולם, את כוח הבחירה שלהם, ונתנו עצמם כחפץ בידי "הגורל האכזר": מקומי היה בצדו השני של הצריף, סמוך לחלון הקטן, היחיד שהיה בנוי על יד הרצפה. בעוד ידיי הקרות לופתות קערת מרק חם שגמעתי ממנו בשקיקה, הבטתי בעד החלון. הגוויה, שהוצאה אך עתה, נעצה בי עיניים מזוגגות. לפני שעתיים דיברתי עם אותו אדם. עכשיו המשכתי לגמוע ממנת המרק שלי. **האפאתיה, קיהיון החושים וההרגשה שלא איכפת לו כלום,** אלה היו הסימפטומים שנוצרו בשלב שני של תגובותיו של האסיר. סוף שנטלו ממנו כל רגישות למכות שהיו מכים אותו יום-יום ושעה-שעה (עמ' 36).

כמו הזהר המתאר את בני ישראל המשועבדים כחסרי קול כך גם אסירי המחנות נתנו עצמם כחפץ בידי "הגורל האכזר": אסיר המחנה התיירא מקבלת החלטות ומנטילת כל יזמה. הוא נהג כך משום שחש כי הגורל שולט בבני-האדם וכי אל להם לנסות כוחם ולהשפיע עליו, אלא מוטב שיניחו לגורל להתגלגל כחפצו. [...] **האסיר היה מעדיף להניח לגורל לבחור במקומו** (עמ' 75).

אנו לומדים כי כדי להיגאל צריך להשמיע קול. "חיים אילמים זהים לשעבוד. העבד חי בדממה [...] אין עמו בשורה להעבירה" (סולובייצ'ק שם, שם 255)

ואכן בשלב שני כבר נשמעת זעקה אך עדיין אין ניסוח מובחן של מילים. יש כבר מודעות לסבל ולכאב אך עדיין לא נמצאו לעבד המילים המגדירות את צרכיו. בלשון הזהר: "כשבא משה, בא הקול, ומשה היה קול בלא מלה, משום שהמלה היתה בגלות. וכל זמן שהדיבור היה בגלות הלך משה כקול בלא דיבור". ובניסוחו של הר' סולובייצ'ק: משה, בהגיגו על היהודי חסר הישע, שיקם את רגישותם של העבדים קהי-הרגש. לפתע הכירו כי כל הכאב, הצער, ההשפלה והאכזריות, [...] רעות המה. [...] עם הסבל באה המחאה הרמה, הזעקה, השאלה הבלתי מבוטאת, התביעה נטולת האומר לצדק ולתגמול.

השלב השני מתבטא בצעקה, אך עדיין איננו מובחן ומדויק. זו זעקת כאב שעדיין לא עברה את תהליך הבריור וההמשגה. ואז רק מגיע השלב השלישי. לקול הצעקה יש כבר מילים. לא פעם אנחנו מגלים שעצם ניסוח הצרכים, הדאגה והמוטרדות - הם כשלעצמם כבר חלק מהמרפא.

לפי הזהר שלב זה מתרחש רק כשבני ישראל מקבלים תורה בסיני וזהותם הייחודית מתבררת. בלשון הזהר: "וכן הלך עד שקרבו אל הר סיני וניתנה תורה. בעת ההיא נתחבר הקול עם הדיבור, ואז [...] נמצא משה שלם בדיבור כראוי". ההמשגה של צרכיו של כל יחיד וכל קבוצה היא חלק משמעותי מהבראתו. חלק משחרורו ושלב הכרחי בגאולתו. בניסוח הנפלא של הרב סולובייצ'ק: היהדות, בניגוד לשתקנות המיסטית המשבחת סובלנות כלפי כאב, רוצה כי האדם יזעק בקול כנגד כאב כל שהוא, כי יגיב בזעם כלפי כל אי-צדק וחוסר-הגינות. [...] מי שמניח לצרכיו הלגיטימיים להתקיים בחוסר סיפוק, לעולם לא יטה אוזן לצורכיהם הדחופים של אחרים. [...] לפיכך דחתה היהדות דגמים של קיום המכחישים את צורכי האדם, כגון זה הנזירי וזה המלאכי. (שם, עמ' 265).

ואנחנו, האם נדע להקשיב לצרכיהם של מי שלרוב לא נשמע קולם?

ד"ר גילי (מבצרי) זיוון, חברת קיבוץ סעד אם וסבתא. ניהלה את "מרכז יעקב הרצוג ללימודי יהדות" והייתה שותפה בהקמת המכינה צהלי. ב-2005 יצא ספרה "דת ללא אשליה", העוסק במפגש בין פוסט-מודרניזם ויהדות אורתודוקסית. מרצה, מנחה סדנאות ובתי מדרש, חברת סגל במכון מנדל למנהיגות חינוכית ובמרכז מנדל בנגב. פעילה לשיתופן של נשים במקסי חיים. למען דו קיום יהודי-ערבי. ומתנדבת בפרויקט "רוקמות" של נשות שדרות יוצאות אתיופיה.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il